

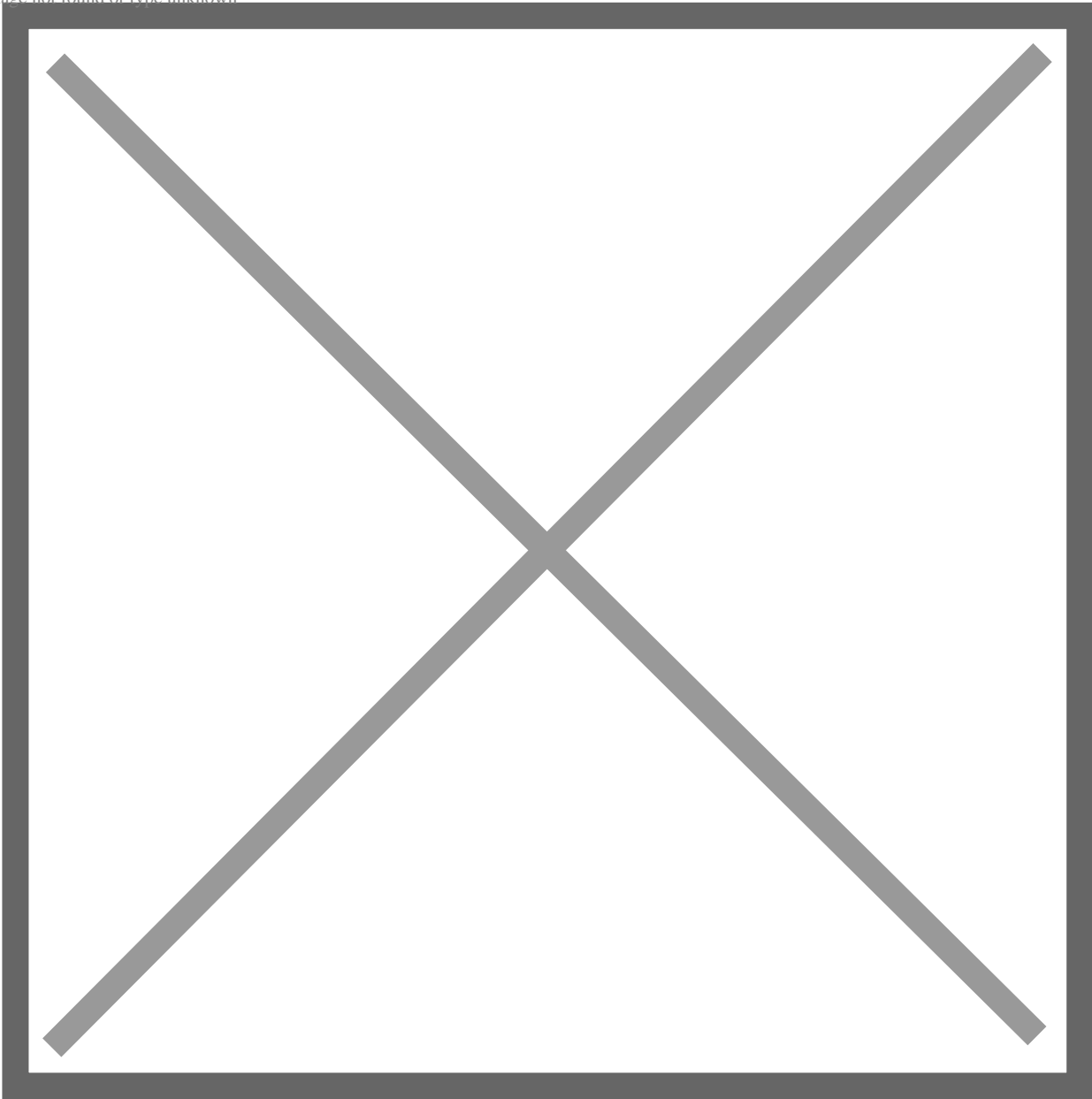
Πολύτιμη αλληλογραφία και πατριαρχικά έγγραφα φωτίζουν την ιστορία (Κρίτων Χρυσοχοΐδης, Ομ. Διευθυντής Ερευνών Ινστιτούτου Ιστορικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών)

[/ Πεμπτούσια](#)

Πολλαπλά πολύτιμη είναι η ογκωδέστατη αλληλογραφία των «κοινών αντιπροσώπων» ή επιτρόπων του Αγίου Όρους στην Κωνσταντινούπολη και στη Θεσσαλονίκη, που χρονολογείται σε όλον τον 19ο αιώνα και ως το τέλος της 10ετίας του 1910-12. Ο θεσμός των αντιπροσώπων στην Κωνσταντινούπολη καθιερώνεται περί το 1770 και λειτουργεί παράλληλα με τον θεσμό των λαϊκών επιτρόπων-αρχόντων του Γένους. Οι μοναχοί εκπρόσωποι του Όρους μαρτυρούνται από το 1773, είναι συνήθως δύο, με ενιαύσια θητεία και στα πρώτα, τουλάχιστον, χρόνια ο ένας από αυτούς προερχόταν από τη Μεγίστη Λαύρα.

Image not found or type unknown

Ελληνικός Στρατός στην Ιερά Μονή Μεγίστη Λαύρα. (Αγιορειτική Φωτοθήκη).

Μετά τα μέσα του 19ου αιώνα η αθωνική εκπροσώπηση περιορίζεται σε ένα πρόσωπο και θα καταργηθεί το 1914, μετά την απελευθέρωση του Αγίου Όρους¹³. Η αλληλογραφία των αντιπροσώπων της Κωνσταντινουπόλεως με την Ιερά Κοινότητα, με επιμέρους μονές αλλά και με τρίτους εκπροσωπείται με ογκώδες υλικό στο Αρχείο της Ιεράς Κοινότητος¹⁴.

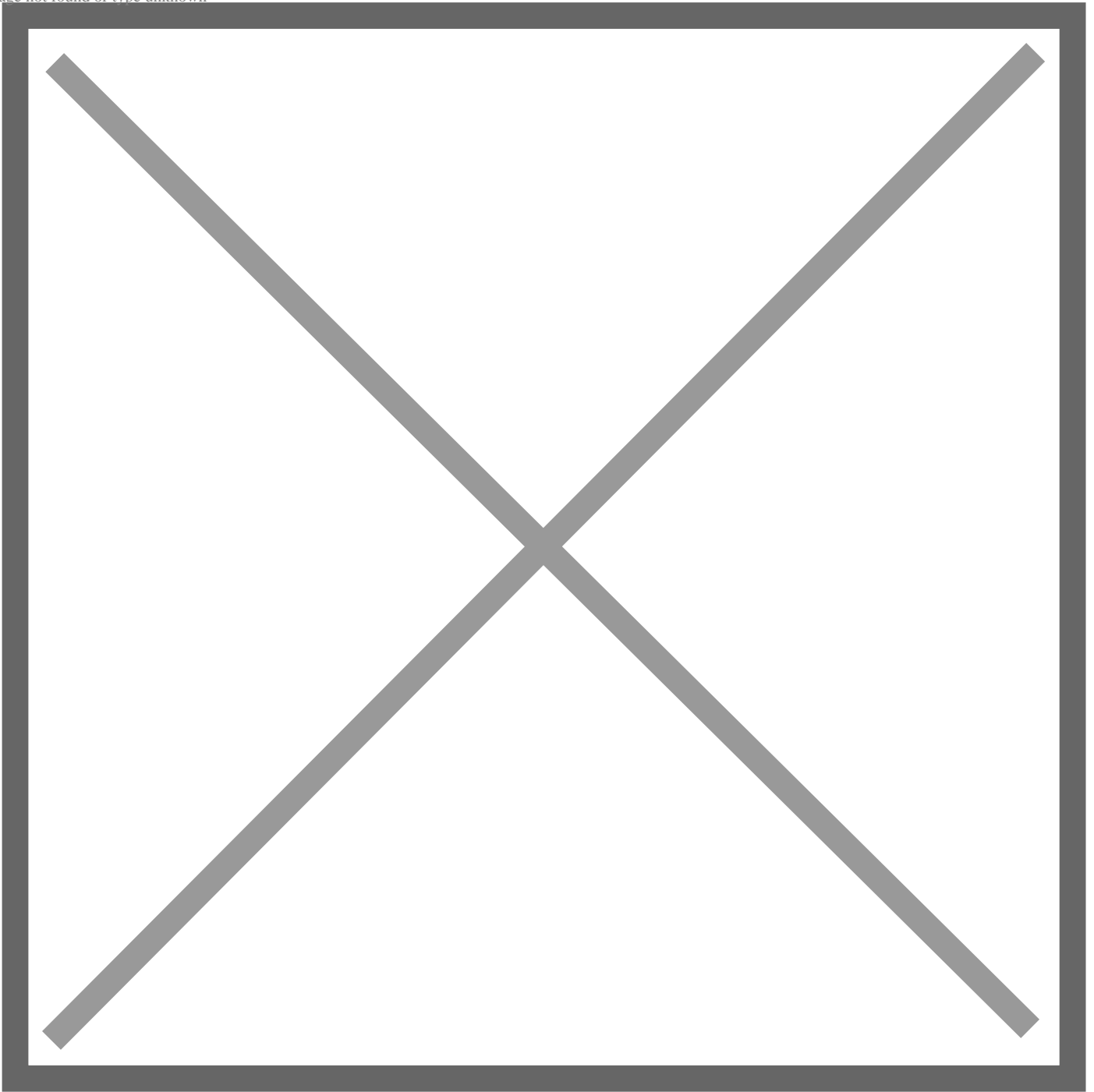
Οι αντιπρόσωποι στη Θεσσαλονίκη, που διεκπεραιώνουν τις υποθέσεις του κοινού παράλληλα με τους λαϊκούς επιτρόπους στην πόλη, μνημονεύονται, από όσο είναι ως τώρα γνωστό, από το 1807¹⁵. Η αλληλογραφία των επιτρόπων της Θεσσαλονίκης εμπλουτίζει και διαφωτίζει πολλαπλές πτυχές των σχέσεων της

Θεσσαλονίκης με τον Άθω στην κρίσιμη, για αμφότερες τις περιοχές, χρονική αυτή περίοδο¹⁶.

Τόσο οι αντιπρόσωποι στην Κωνσταντινούπολη όσο και στη Θεσσαλονίκη αποτελούν τον «οφθαλμό» του Αγίου Όρους στα δύο μεγάλα κέντρα λήψεως αποφάσεων της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, ενημερώνοντας συνεχώς την Κοινότητα και τις μονές για τα πολιτικά, εκκλησιαστικά και οικονομικά δρώμενα. Ενημερώνονται αντίστοιχα από τις Αθωνικές αρχές, λαμβάνοντας συγχρόνως οδηγίες για τον χειρισμό και την αντιμετώπιση υποθέσεων και επιλύουν, κατά το δυνατόν, επί τόπου προβλήματα που αφορούν τον ιερό τόπο.

Η πυκνή αλληλογραφία τους διαφωτίζει καίρια, μεταξύ άλλων, και την πολιτική του Αγίου Όρους απέναντι στις οθωμανικές αρχές, στο πατριαρχείο, αλλά και στα ορθόδοξα κράτη των Βαλκανίων και τη Ρωσία.

Image not found or type unknown

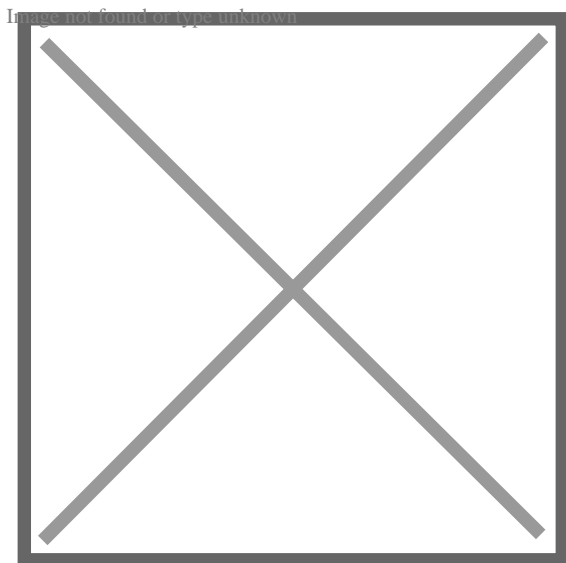

Ελληνικός στρατός στην Ιερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου.

Στη μεγάλη συλλογή των πατριαρχικών γραμμάτων που χρονολογούνται στην υπό εξέταση περίοδο αποτυπώνεται όχι μόνον η πολιτική του πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως απέναντι στο Άγιον Όρος αλλά και η στάση της Μεγάλης Εκκλησίας απέναντι στα καίρια πολιτικά και εκκλησιαστικά γεγονότα που διαδραματίζονται στην Νοτιοανατολική Ευρώπη¹⁷.

Συνοπτική αναγραφή του περιεχομένου ικανού αριθμού παλαιότερων πατριαρχικών

εγγράφων απευθυνομένων προς την Ιεράν Κοινότητα του Αγίου Όρους και τις μονές από το 1630, αλλά ουσιαστικά από το 1800 και ως το 1863 (από το 1630 ως το 1799 καταχωρίζονται μόνον τρία έγγραφα) εξέδωσε το 1902 ο Καλλίνικος Δελικάνης. Ωστόσο η σημαντική συμβολή του Δελικάνη είναι εκ των πραγμάτων ελλιπής, γιατί στηρίχθηκε αποκλειστικά στα αντίγραφα των πατριαρχικών εγγράφων που καταστρώθηκαν σε ορισμένους μόνον πατριαρχικούς κώδικες και όχι στα αθωνικά αρχεία στα οποία απόκεινται, τα σχεδόν κατά κανόνα πρωτότυπα πατριαρχικά έγγραφα¹⁸.

Ο Πατριάρχης Ιωακείμ Γ'.

Ειδικά για την έρευνα της εποχής εξαιρετικά σημαντικό είναι το αρχείο του πατριάρχου Ιωακείμ Γ', το οποίο διασώζεται στη μονή Μεγίστης Λαύρας και εκτείνεται χρονικά πέραν από τα έτη διαμονής του πατριάρχη (1889-1901) στο λαυριωτικό κελλίο-κάθισμα του Μυλοποτάμου¹⁹.

Οι δύο πατριαρχίες του (1878-1884 και 1901-1912) συμπίπτουν με τις μεγάλες πολιτικές και εκκλησιαστικές ανακατατάξεις στα Βαλκάνια και η έρευνα του προσωπικού του αρχείου, σε συνδυασμό με εκείνη των πατριαρχικών γραμμάτων του αρχείου της Ιεράς Κοινότητος θα δώσει καίριες απαντήσεις στο πρόβλημα της διαμόρφωσης της πολιτικής του Αγίου Όρους απέναντι στις ιστορικές αλλαγές της εποχής.

Μέγα μέρος του αρχείου καταλαμβάνει η αλληλογραφία των αθωνικών μονών με την Ιερά Κοινότητα, η οποία, τεκμηριώνει τη στενή συνεργασία των ιερών καθιδρυμάτων με την κεντρική διοίκηση που τα εκπροσωπεί, αλλά και καταγράφει τις απόψεις και τις ενέργειες των μονών σχετικά με τα προβλήματα της εποχής.

Επιπλέον αποτελεί εξαιρετικά χρήσιμη συμπληρωματική πηγή για τη νεώτερη και σύγχρονη ιστορία των μοναστηριών, εφόσον ικανός αριθμός από τα απευθυνόμενα προς την Ιερά Κοινότητα έγγραφα δέν διατηρήθηκαν σε αντίγραφα στα αρχεία τους²⁰.

12. Αθανάσιος Παντοκρατορινός, Δύο κατάλογοι των εν Κωνσταντινουπόλει και Θεσσαλονίκη χρηματισάντων επιτρόπων του Αγίου Όρους Άθω, Γρηγόριος ο Παλαμάς 7(1923), 120-127: κατάλογοι των επιτρόπων στην Κωνσταντινούπολη από το 1783 ως το 1914 και των επιτρόπων στη Θεσσαλονίκη από το 1835 ως το 1917.

13. Χ. Κτενάς, Άπαντα τα Αγίω Όρει ιερά ιδρύματα και αι προς το δούλον Έθνος υπηρεσίαι αυτών, Αθήνα 1935, 504-506. Αλέξανδρος Λαυριώτης, Το Άγιον Όρος μετά την οθωμανικήν κατάκτησιν, ΕΕΒΣ 32(1963), 127, 227. Μνημονεύονται επίσης στο Τυπικό του 1783 (Ph. Meyer, Die Haupturkunden für die Geschichte der Athosklöster, Λειψία 1894 (φωτ. ανατ. Amsterdam 1965), 243, στ. 25-26 και 247, στ. 17).

14. ΑΙΚΑΟ, Φάκ. 14-21 και Φάκ. 115-116 (αλληλογραφία με Ιερά Κοινότητα) και 23-26 (αλληλογραφία με μονές). Κώδικες πανομοιοτύπων αντιγράφων επιτρόπων Κωνσταντινουπόλεως: Κώδ. αρ. 15 (1886-1890) έως Κώδ. αρ. 30 (1911-1914).

15. Χ. Κτενάς, Άπαντα τα Αγίω Όρει ιερά ιδρύματα και αι προς το δούλον Έθνος υπηρεσίαι αυτών, Αθήνα 1935, 506-507. Αλέξανδρος Λαυριώτης, Το Άγιον Όρος μετά την οθωμανικήν κατάκτησιν, 127. Για τα καθήκοντα του επιτρόπου της Θεσσαλονίκης και για το ρόλο που διεδραμάτισε στα χρόνια της απελευθέρωσης ο επίτροπος Κοσμάς [Βλάχος] Αγιοπαυλίτης βλ. στον παρόντα τόμο, Ι. Παπάγγελος, Η Θεσσαλονίκη και το Άγιον Όρος το 1912, μέσα από αγιορειτικά έγγραφα.

16. ΑΙΚΑΟ, Φάκ. 29, 34-38 και 39 (επιστολές επιτρόπων Θεσσαλονίκης προς τους επιτρόπους Κωνσταντινουπόλεως (1861-1890, 1900-1901, 1903-1904) και Φάκ. 117. Κώδικες πανομοιοτύπων αντιγράφων επιτρόπων Θεσσαλονίκης: Κώδ. αρ. 4 (1888-1892) έως Κώδ. αρ. 8 (1902-1906).

17. ΑΙΚΑΟ, Φάκ. 48-49 και 160-162 (κυρίως πρωτότυπα πατριαρχικά γράμματα). Κώδικες αλληλογραφίας: Κώδ. αρ. 18 (Πρωτόκολλο και περιλήψεις εισερχομένων πατριαρχικών εγγράφων 1901-1910), Ποικίλοι Αρχιερακοί κώδικες: Κώδ. αρ. 2 έως Κώδ. 4. Πατριαρχικά γράμματα αντιγράφονται επίσης και στους κώδικες εισερχομένων εγγράφων.

18. Κ. Δελικάνης, Περιγραφικός κατάλογος των εν τοις κώδιξι του πατριαρχικού

αρχαιοφυλακείου σωζομένων εκκλησιαστικών εγγράφων περί των εν Άθω μονών (1630-1863), Κωνσταντινούπολη 1902.

19. Αρχείο Μονής Μεγίστης Λαύρας, Αρχαιοθήκη Β, Θήκη 6, Φάκελλοι 1-19 (1855-1912).

20. ΑΙΚΑΟ, Φάκ. 1-10 και Φάκ. 80-102. Οι Φάκ. 53 και Φάκ. 111-113 περιέχουν έγγραφα αναφερόμενα σε ειδικές υποθέσεις μονών ή μεμονωμένων μοναχών οι οποίες εμπίπτουν στην αρμοδιότητά της Ιεράς Κοινότητος. Κώδικες πρωτότυπων συσταχθέντων επιστολών των μονών προς την Ιερά Κοινότητα: Κώδ. αρ. 1 (1904-1908) έως Κώδ. 5 (1919 - Φεβρουάριος 1920).

[Για να διαβάσετε όλο το κείμενο πατήστε εδώ](#)